

Az állami elemi népiskola megszervezése Kisvárdán

Kisvárdán, ebben a Szabolcs megyében lévő rétközi városban, már az 1840-es években felvetődött az ún. „nemzeti tanoda” felállításának gondolata, amely 1851-ben öltött testet a közbirtokossági iskola létrehozásában. Az 1868-as népoktatási törvény kimondta a 6-12 éves korig tartó tankötelezettséget, és elrendelte, hogy minden olyan községben, ahol felekezeti iskola nem működik, de legalább 30 tanköteles van, a település elemi iskola felállításáról és fenntartásáról köteles gondoskodni.

Kisvárdán a szaporodó s negatív jellegű tanfelügyelői jelentések, a lakosság sürgető kérelme, az iskolázatlan gyermekek nagy száma, valamint némely kisvárdai férfi ügybuzgalma nyomán a városban egyre gyakrabban és hangosabban fogalmazódott meg a községi iskola felállítása iránti igény. A Szabolcsvármegyei Iskola Tanács 1873. február 6-án tartott ülésén kimondta, hogy Kisvárdán községi iskola felállítására van szükség. Megalakították az iskolaszéket, melynek elnöke Somogyi Rezső, a köztisztviselőből álló patikus, egykori 48-as honvéd főhadnagy lett. Tőle nem állt távol a népoktatás eszméjének képviselője, hiszen alelnöke volt a Kisvárdai Felekezet Nélküli Népművelési Egyletnek. Ő továbbította 107 családfő és a képviselő-testületi tagok nagy részének kérelmét az említett tanácshoz, az pedig eljuttatta a VKM-hez. A minisztérium július 24-én kelt 20005. sz. rendeletével a „létesülést” engedélyezte.

A megyei lap is hírt adott a 2 tanítóval felállítandó iskola megnyitásáról: *„Az állásokat pályázat útján töltik be. Rendes tanító 400 forintot, valamint 100 forintot a lakbérre, a segédtanító 250, illetve 50 forintot kap. A tannyelv magyar. A pályázatokat szeptember 20-ig kell leadni Somogyi Rezső iskolaszéki elnöknek.”*

1874. november 1-jén végre kinyitotta kapuit az állam által segélyezett, 3 osztályú községi elemi fiúiskola. Az első tanév értesítőjéből megtudható, hogy a két tanító, Weishaus Ignác és Ács János irányításával 91 rendes tanuló mellett 117 iparos tanonc részesült hetenként 4 órai oktatásban. Az I. osztályba 55, a II. osztályba 24, a III. osztályba 12 tanuló járt. Felekezeti megoszlás szerint: 53 izraelita, 22 római katolikus, 8 görög katolikus és 8 református. Az első év eredményét a megyei lap cikkírója is dicsőítően említi, s nem feledkezik meg az iskolaügy mozgatóiról sem: *„... néhány lelkesült tanügybarát, különösen a fáradhatatlan iskolaszéki elnök, Somogyi Rezső úr, áldozatokkal és fáradsággal megmutatták, hogy lehet nélkülözhetővé tenni a sok zugiskolát.”*

Mivel az oktatás csak a fiúkra korlátozódott, ezért az iskolaszék elnöke további lépéseket tett: *„S. R. úr... most azon működik, hogy létesítsen egy nőiskolát is, és ennek kivételben anyagi áldozatoktól sem riad vissza. Adja az ég, hogy fáradozásait siker koronázza, s adjon isten hazánkknak, közelebb megyénknek, ilyen nevelés érdekét lelkesülve felkaroló több művelt hazafit.”* A tanügyi kormányzat rábólintott az újabb kérésre, és azt a 13551-1875. sz. VKM. rendelettel jóváhagyta. Októberben 133 leánytanulóval megkezdte tevékenységét a négyosztályos iskola. A tanügyi költségek növekedése azonban gondot jelentett a községnek. Ebben a helyzetben ismét a patikárius volt az, aki lendített az oktatásügy már-már megállni látszó ingáján. Budapesten felkereste egyik volt tanuló társát – aki ekkor a minisztériumban volt osztálytanácsos –, és kérte, hogy az iskolát vegye át az állam. Az októberben és decemberben kelt újabb folyamódványában már azt is kérvényezte, hogy az állam vegyen az országos alap terhére Kisvárdán telket, azon pedig építsen korszerű iskolaépületet. Abban az időben még nemzetiségi területen is ritkán hozott létre a kormányzat állami elemi iskolát, ezért az iskolaszéki elnök három kérésének teljesülése lehetetlennek tűnt. 1875. december 18-án azonban megjelent Trefort Ágoston miniszter előtt az iskolaügy harcosa és biztató ígéretet kapott. A bátorítást a december 22-én kelt 31574. sz. rendelet váltotta valóra: *„A kisvárdai iskolaszék részéről Uraságod f. év december 16-án 1300. sz. alatt kelt jelentésével benyújtott és ezennel visszazárt folyamódvány alapján késznek nyilatkozom a kisvárdai községi iskolát a népoktatási törvény 80. §-a értelmében magyar tannyelvű állami iskolává nyilvánítani.”*

A rendelettel érkezett értesítés arról a 3000 forintról, mely előlegként szolgált arra, hogy az iskola részére szükséges telket megvegyék. Somogyi azonban még a pénz megérkezése előtt megalkudta az általa kiválasztott Farkas Tivadar-féle belső telket, ezt 1876. február 8-án a tulajdonos özvegyétől hétezer forintért megvette. Erre a telekre emeltek egy év múlva állami költségen 24 291 forintért 6 tanteremből, 2 tanítói és 3 kisebb helyiségből álló épületet. Az ünnepélyes átadásra 1877. október 15-én került sor.

Ekkor már 6 tagból állt a tantestület. Közben az 1876. évi XVIII. tc. értelmében az iskolaszéktől öt főből álló gondnokság vette át az ügyek intézését, melynek elnöke Somogyi Rezső lett. A patikus nemcsak jó szervező, „kijáró”, de olyan személy is volt, aki önmaga járt elől jó példával az iskola gyarapításában, amint ezt a Néptanítók Lapjában közzétett hír is igazolja: „S. R. ... gondnoksági elnök a kisvárdai állami elemi népiskola számára 324 frt-on egy zongorát vásárolt, a vételárból 110 frt-ot közadakozás útján, 214 frt-ot pedig a sajátjából fedezvén.”

Somogyi 1879. december 31-ig viselte gondnoksági elnökként a terheket, ekkor megvált a tisztségtől. A felsőbb szervek is méltatták áldozatos munkáját: „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Somogyi Rezső kisvárdai állami elemi népiskolai gondnokság elnököt ebbeli tisztségéből saját kérelmére felmentvén, az alkalmából sikeres és buzgó működéséért elismerését nyilvánította.”

A lemondás után sem szűnt meg az a figyelem, amellyel az elemi iskola további sorsát követte, de mondhatjuk azt is, hogy a képviselő-testület népnevelési bizottságában viselt posztja is erre „kötelezte” a patikáriust. 1898-ban az az elismerés érte a volt iskolaszéki elnököt, hogy a Szabolcsvármegyei Általános Tanító-egyesület az október 20-án Nyíregyházán tartott ülésén Somogyi Rezsőt tiszteletbeli tagjává választotta.

A hálás utókor is méltányolta az elnök munkáját. 1925-ben a községi leányiskola megnyitásának 50 éves évfordulója alkalmából a régi tanítványok és egyéb adakozók jóvoltából összegyűlt pénz egy részéből megfestették az első iskolaszéki elnök olajképét. A község is kapcsolódott a jeles alkalomhoz: „Képviselőtestület örömmel csatlakozik az iskolai gondnokság azon elhatározásához, hogy az állami elemi iskola 50 éves fennállását méltóan megünnepelni kívánja és ezen ünnepély keretében az iskola felállításának és átszervezése érdekében kétségtelenül a legtevékenyebben részt vett néhai Somogyi Rezső úr érdemeit maradandóan megörökíteni akarja. Ugyanezért egyhangúan elhatározta, hogy néhai Somogyi Rezső úr érdemeit megörökítő emléktábla elkészítésével s az iskola épületén való elhelyezésével felmerülő költségeket a község háztartásának terhére elvállalja.”

Az említett emléktáblát 1926. január 9-én elhelyezték, s megtörtént az arckép leleplezése is. A márványtábla még most is őrzi az iskolaalapító emlékét, az olajkép azonban az idők és az iskolai vezetés változásának következtében elveszett. 1995. október 5-én az egykori községi elemi iskola mai utódja felvette az alapító nevét, s azóta Somogyi emléklakettel tüntetik ki az arra érdemes pedagógusokat. Ekkor került sor annak az emlékműnek a felavatására is, mely szintén az iskolaszéki elnöknek állít emléket. A költővel együtt mondhatjuk a félévszázados ünnepségre írt alkalmi vers részletét:

*Arcképére nézünk annak az embernek,
Kinek szíve mélyén csak a jóság termett,
Akinak lelkében ideák valának,
Ki felkent bajnoka volt a kultúrának,
Az Ő nagy tetteit hirdetik e falak,
Amíg ez épület kultúrhajlék marad,
S kik utána jöttek, mind a haton sorba,
Kiket szint itt láttunk egymás mellett sorra,
Külön egyen-egyen dolgoztak és tettek,
Példát a vezértől, Somogyitól vettek.*

Néző István

